

menta: «algo viva en Valencia: obstinarse en una cosa, echarse al peligro; aún se dice: *aburtar-se el cavall* 'encalabrinarse el c.'; en Sagunto se dice *s'aburta com un llop* «tirarse sobre el enemigo como un lobo; el *gos s'aburta*: el perro ladra despiadadamente, señalando la presencia del enemigo»; «*aurtarse*: arremeter; *aurtar*: azuzar» des del dicc. de Lamarca (1839), «*aburtar* tr. arremeter, acometer, embestir con furia; *aburtar-se*: arrojarse con presteza; *aburtar els gossos*: azuzarlos» Escrib; jo ho he sentit a dir parlant d'una gallina lloca quan la molesten, en un sentit semblant al d'«escarotar-se», a gent de la zona Horta-Xúquer (1955); *aburtar-se* en el Maestrat per 'tirar-se damunt com un llop' (Ga. Girona, p. 22). Avui és un mot oblidat pertot en el Princ. i a les Illes, però encara s'hi usava en el S. xv: «ans que jo li digués res, me comensà a *urtar*, clamant-se de tot lo regne», en doc. mallorquí de 1481 (BSAL VII, 428a).

El retrobem en les llengües romàniques veïnes al Nord i al Llevant. En italià ha estat una de les constants de la llengua, i dels mots bàsics, *urtare*, 'colpir, xocar, envestir', popular des de Boccaccio, Petrarca, els Villani, el Tasso, etc.; *urto* 'xoc' en l'Ariosto i molts altres derivats. És evident que un mot així no pot ser un gallicisme allí, ni en català o llengua d'oc, on *urtar* ja apareix sovint des de Bertran de Born i molts textos dels Ss. xii i xiii (Rayn. v, 452c); de vegades ací apareix encruat amb el quasi-sinònim TURTAR en una forma *turtar*: «al relevar cavallier brocon, / *turton* e feron e derocon, / *franhon* astas ---», *Flamencan*, v. 7886.

En francès *urter* o *hurter* són constants des del S. xii fins al xv (solament en el xvi es deturpa en *heurter* per una pronúncia vulgar que llavors va estar de moda); en el S. xvi no s'hi havia fixat encara la forma moderna i el trobem en variants més semblants a la catalana.¹ La gran influència cavalleresca del bornar i torneigs francesos sembla haver estat causa que passés ràpidament a les principals llengües germàniques veïnes, si bé en formes de derivació més aviat secundària, com l'alt-al. mj. *hurtlic* 'bruscament' [S. XIII], al. mod. *hurtig* 'llest, àgil, desimbolt, ràpid', dan. *hurtig*, dano-noruec *hurtig*² «quick, prompt, speedy».

Ja és molt menys clar i segur que els mots anglesos *to hurt* 'ferir, danyar' i *to hurtle* 'topar' siguin també (almenys exclusivament, i sobretot el segon) manlleus del francès, no sols perquè ja apareixen en el S. xii (i el duplicat en *-le* resulta inquietant), sinó perquè hi ha variants primerenques dialectals, en anglès mitjà, amb una vocal diferent, que no és ben clar que siguin degudes a discrepàncies de pronúncia entre les dues llengües; sigui com vulgui, és clar almenys que el mot hi haurà sofert decisiva transformació afrancesadora tot seguit de la Conquesta normanda. En fi, des del romànic el mot va passar també al basc, on no és un erderisme superficial, puix que *aurtbiq* «lanzar, arrojat» apareix en un clàssic de la prosa basca, el labortà Axular, del S. xviii (*Euskera* vi, 35).

La doctrina avui comuna és que el fr. ant. *hurter*

és un germanisme, provinent d'un mot fràncic (totalment suposat) i manllevat del francès per l'italià i l'occità; hom ignora simplement l'existència del mot en català, i no cal dir que es daria per sobreentès que també és un gallicisme. Ja he dit alguna vegada que alguns semblen creure que els italians no sabien parlar fins que els en van ensenyar els francesos (car s'ha arribat a dir ridículament que van aprendre de fonts afrancesades formes com *padre, madre, contado, contadino, podere, mangiare, seguire, magari*, etc.).

Creure que els it. *urtare* i *urto*, generals des dels més grans clàssics de començos del S. xiv, siguin gallicismes és molta credulitat. Com que cap verb, ni àdhuc res de semblant a *urtare* ni *heurter*, no ha existit en cap llengua germànica abans de la fi de l'Edat Mitjana, per admetre un germanisme s'ha hagut de postular en fràncic un radical verbal *HURT amb el caràcter d'entelèquia. L'única raó positiva és que avui *heurter* té «hache aspirée». La «hache aspirée» moderna és una altra entelèquia: és la *h* de... *onze*, d'un... germanisme com *béros*, etc.; reconec que els gramàtics posen *heurter* entre «les mots à hache aspirée» i, fins i tot, que els preceptistes ortoèpics prohibeixen que es faci liaison en el cas de un *heurt* o *en heurtant*.

En els textos en francès antic, del verb, que ja és freqüent des del S. xii (*Énéas*), d'entre els 16 exs. que n'aplega Godefroy (ix, 758b), quatre apareixen escrits sense *h*- i són dels més antics i dels pocs que figuren en textos ben editats: *Ogier, Hector, Macé* i un altre; no puc fer la crítica filològica dels restants; però fins i tot si la *h* figura en bons mss., ¿prova gaire això? Almenys bona part d'aquestes *hh* devien ser escrites com a *hac* muda. Suposem que deu provar que van existir des d'antic dues pronúncies concurrents, una amb aspiració i l'altra sense. També tenen *h*- aspirada (i en aquests sí que fou real) mots d'origen llatí, sovint evident, o bé romànic, com *haut, hurler, hors, boule, hongre, hoche* ('osca'), *hideux, hernie, hérisson, hérissé, hennir, basard, haricot, haleter*... (en canvi no té «hache aspirée» el verb *héberger*, d'origen ben germànic). És sabut que això és freqüent en els verbs (*hurler, hennir, haleter, hérissier*...) on sol haver-hi una influència onomatopèica, i també allí on hi ha un parònim germànic (*haut ~ hauch*).

Els dos fets es donen en *hurter*, on la *h* pogué aparèixer per un reforç intensiu en narracions de xocs violents; i pogué haver-hi també influència d'algun mot germànic semblant. Com aquest esc. ant. *brûtr* 'marrà', que hom ha donat com a únic fonament del suposat verb fràncic. M-Lübke en el REW (4244) es limitava a proclamar que l'origen de *hurter* i congènere és desconegut; en la 3.ª ed., per no fer quedar malament el seu deixeble Brück, que ho sostingué en una nota de ZRPb. xxxviii, 1914, 694 (en plena ebullició pangermanista), hi posa un «compareu esc. ant. *brûtr*».³

Però ultra que aquesta paraula és un substantiu i només significava 'marrà', sense cap verb conegut, es tracta d'un mot només assenyalat en escandinau,